

OKAMNELO ŽIVLJENJE V LOŠKIH HRIBIH

III. Zgornja triada

Na najini poti skozi davnine po sedanjem loškem ozemlju sva se, zvesti spremljevalec, ustavila pred zaključkom srednje triadne dobe tam nekje blizu Poljan. Pomakniva se to pot tja do konca triadne dobe, ko se je tudi končal prvi del srednjega zemeljskega veka.

Pred nama se odgrinja rabeljska doba, ki so ji dali ime po kraju Rabelj zahodno od Mangrta. Kasijansko morje je kar podalo roko rabeljskemu; koralni grebeni iz prejšnje dobe v okolici Leskovice pa že kamnijo poplavljeni pod morskim dnom. V okolici Poljan tudi ni več morskih trat z apnenčevimi algami iz rodu *Diplopora*, pri katerih sva gostovala nekaj tisočletij. Nič več ne stikava po bujnem rastlinstvu čistega morskega dna. Sedaj pokriva morsko dno temno glineno-apnenčevo blato, med katerega se je pomešalo tu in tam še nekoliko drobnega peska. Nikjer ni življenja. Toda ne! Ko še in še brskava, stakneva mične školjke s podolžno rebrastimi lupinami, ki jim dajva ime *Myophoria kefersteini*. Ostaniva pri njih kako tisočletje. Vendar naju enolično življenje kmalu prežene in želja po novih dogodivščinah naju žene naprej po loški pokrajini. Najprej kreneva proti jugu, kjer se vzdigujejo danes Polhograjski hribi, in še naprej, kjer je severno obrobje Ljubljanskega barja. Tam klije bujnejše življenje. Razen najinih gostiteljev pri Poljanah spoznava tudi školjke iz rodov *Trigonodus*, *Pachycardia*, *Alectryonia* in *Perna*. Radovednost naju sili še naprej in vsa srečna sva, ko začne vstajati pred nama kopnina z bujnim rastlinstvom. Večja drevesa na otoku naju varujejo pred pekočo vročino triadnega sonca. Toda, kaj se dogaja sedaj drugod po loškem ozemlju? Zapustiva zato kopno, ki se je jelo utapljati v rabeljskem morju. Hitiva nazaj proti severu in podolgem in počez preglejva najino ožjo domovino.

Razmere so se medtem nekoliko spremenile. Na temno glineno-apnenčevo blato prejšnjih časov se je jelo nakladati vijolično rdeče blato v različnih odtenkih. Marsikje ga je zamenjal droben pesek, drugje pa celo prod z različnimi pisanimi prodniki. Podoba se nama vsak čas menjava, morje precej hitro spreminja globino. Zastonj pa vsepovsod iščeva najine znance. Ni jih več med živimi; samo njihove lupine kamnijo pod pisanim blatnim pokrovom. Tudi drugega življenja nikoder. Pač pa je tu in tam pogledala na dan kopnina. Vendar na otokih in otočkih ni več bujnega rastlinstva, pač pa naravne sile tam nezadržno uničujejo kamnine, ki so komaj pogledale na dan. Tu nastaja tudi velik del materiala za kamnine v rabeljskem morju.

Mir in rahlo šumenje valov kar naenkrat pretrga zamolklo bobnenje in tla pod nama se majejo. Bo spet bruhal ognjenik? Da, žarja v zemeljski

notranjosti je našla primeren kraj v zemeljski skorji in brezmejne sile so jo pognale proti zemeljskemu površju. Južno od loške pokrajine se zdaj tu zdaj tam vzdigne ognjeni oblak pepela, pomešanega z različno velikimi kamni. Tudi okoli naju kmalu pada v morje vulkanski pepel, vendar ni več vroč in nevaren; ohladil se je že. S strahom čakava novih dogodivščin, kajti grenke so bile izkušnje v wengenski dobi. Toda zemeljske sile nama to pot prizanesejo. Tudi tam južno od loške pokrajine se ognjene sile kmalu pomirijo in še daleč niso pokazale, kaj vse zmorejo.

Blíža se konec rabeljske dobe. Morje je pogoltnilo otoke in otočke in kamor seže oko, je spet sama voda. Blato po morskem dnu postaja vedno bolj apnenčevo.

Časi, v katerih so se naložili rabeljski skladi, so za nama. Pod morskim dnom že kamnijo nove in nove plasti in povečujejo debelino trde zemeljske skorje. Skupaj z blatom kamnijo tudi lupine školjk in prav v njih imamo danes dokaze za rabeljske sklade. Na te plasti se je kasneje naložilo še nekaj tisoč metrov različnega blata in ustvarilo debelo kamnito skladovnico. Rabeljski skladi so prišli globoko pod zemeljsko površje. Šele ko so silni pritiski vzdigovali plasti v višave, jih lomili in različno upogibali, so rabeljski skladi spet pogledali na površje. Na loškem ozemlju jih danes ne bova dosti videla. Večidel so že razpadli in vode so njihove ostanke raznosile v daljna morja; v okolici Blegoša in v zgornji Selški dolini tičijo pod mlajšimi plastmi. Ogledamo pa si jih lahko predvsem na desnem bregu Poljanske Sore med Hotavljami in Gorenjo vasjo. Kogar bo spremljala sreča, bo morda našel v temno sivem laporju ali skrilavi glini lupine školjk *Myophoria kefersteini* Bittner. Kogar pa bo kdaj pot zanesla na Lesno brdo, bo v majhnem opuščenem kamnolomu ob cesti proti Drenovemu griču, brž ko se cesta prevali proti Ljubljanskemu barju, kaj hitro nabral nekaj njenih okamnelih lupin, ki so v družbi še drugih rodov. Okamnine so tam najpogostnejše v skrilavih lapornih polah, ki ležijo med plastmi črnega, nekoliko lapornega apnenca. Svojčas je bil le-ta cenen okrasni kamen. Iz dreves, pod katerimi sva se pred davnim časom hladila na najini poti tam okoli, pa je nastal črni premog. Ponekod se ga je toliko nabralo, da so ga svojčas v »Klenu« pri Orljem celo kopali.

Temne laporne in glinene plasti so v spodnjem delu rabeljskih skladov. Nad njimi pa ležijo večidel različne vijolično rdeče skrilave, peščene in konglomeratne kamnine. Po živi barvi jih bomo kaj lahko spoznali ob cesti iz doline Brebovnice proti Lučinam. Nekaj malega se jih pokaže tudi severno od Blegoša, vendar zaradi njih ne bomo lezli tja gor v nič kaj lahko dostopen svet. Vse pisane rabeljske plasti pa so, kolikor do sedaj vemo, brez fosilnih ostankov. Kaže, da jim morje ni bilo naklonjeno.

Križariva po nepreglednem morju novih časov zgornje triadne dobe, mešava sivo dolomitno blato in iščeva novo življenje. Slabi časi se nama obetajo in dolga tisočletja sva samotarja. Šele v okolici, kjer se danes vzdiguje plečati Blegoš, najdeva prve prebivalce. Tudi sedaj so to školjke, vendar med njimi ni znancev iz rabeljskih časov. Po srčastih oblikah lupin in močnem vrhu, kljunasto pomaknjenem naprej, jih kaj lahko ločiva od vseh školjk, ki sva jih doslej srečala na najinem kolovratenju po morjih starega in srednjega zemeljskega veka. Občudujeva njihove čudne naprave, s katerimi zaklepajo domovanja. V notranjosti lupine imajo v bližini vrha močne nabreklíne, nekake oguljene zobe, ki padejo v ustrezne globoke

1

2

3

4

5

6

Skoljka iz rodu *Megalodon* na območju Blegoša (1 in 2), koral iz rodu *Montlivaultia* iz dachsteinskega apnenca na Ratitovcu in Jelovici (3 in 4) in školjka *Myophoria kefersteini* iz rabeljskih plasti med Hotavljami in Gorenjo vasjo (5 in 6)

jamice v nasprotni lupini. Kar trdno se zapreta lupini pred neljubimi obiskovalci. Po teh močnih zobeh jih bova imenovala *megalodonte*. Ostaniva nekaj tisočletij pri njih v gosteh, da vidiva, kako se prebijajo skozi življenje. Malo jih je in kmalu spoznava, da imajo trdo življenje, ki tudi naju prežene od tod.

Iz današnje Blegoševe okolice mahniva proti severu. Vendar so povsod le posamezni redki megalodonti, večidel pa ničesar. Samo severnega konca loškega ozemlja še nisva pregledala. Blatno dno se tam polagoma spreminja. Dolomitno blato se umika apnenčevemu, s tem pa postajajo tudi življenjski pogoji ugodnejši. Tam, kjer se danes vzdiguje Ratitovec in se širi prostrana Jelóvica, je več življenja. Tudi tu se srečava z megalodonti, so pa večji od tistih v okolici Blegoša. Nekateri med njimi so pravi velikani. Med megalodonti lazijo redki polži, nekateri z nizkimi hišicami, drugi z visokimi. Druge rastejo velike posamične korale, ki so pravi okras pokrajine. Njihovo rodovno ime je *Montlivaultia*. Skupaj z njimi složno žive morske gobe, pa tudi različne drobne praživali se tu prav dobro počutijo. Tudi nama je prijetno in ostaniva tu nekaj milijonov let. Tla pod nama se kar naprej ugrezajo; kolikor pa se spustijo, toliko se naloži novega materiala, ki je v precejšnji meri sestavljen iz ostankov odmrlih bitij. Morska globina je zato skoraj vseskozi približno enaka in tudi življenje se ne spremeni dosti. Po nekaj milijonih let je pod nama že več kot 1000 m apnenčevega blata, ki je v spodnjih delih sproti kamnel in so iz njega nastali debeli apnenčevi skladi z ostanki življenja, ki je odmiralo pred najinimi očmi.

Iz dolomitnega blata je nastal dolomit, ki ga po vseh Vzhodnih Alpah poznamo pod imenom glavni dolomit. Na loškem ozemlju nas spremlja ob cesti med Hotavljami in Trebijo in po večjem delu Kopačnice. Iz njega je tudi Blegoš z okolico. Okamnine so v njem zelo redke. Posamezne megalodonte bomo še najlažje našli, če imamo srečno roko, ob blegoški cesti južno od Blegoša. Posamič so tudi drugje, vendar jih bo tam zasledilo le večše oko.

Apnenčevo blato zgornjetriadnega morja pa je dalo tako imenovani dachsteinski apnenec, ki so ga imenovali po gorovju Dachstein v Avstriji. V Sloveniji ga je veliko predvsem v Julijskih Alpah. Na loškem ozemlju je iz njega Jelovica z Ratitovcem. V njem najdemo megalodonte, majhne polže in posamične korale, redki pa so drugi živalski ostanki. To in ono bomo lahko našli ob poti s Prtovča na Ratitovec in na Soriški planini, drugje pa je okamnelo življenje precej od rok.

Dolga milijonletja so minila in triadna doba se je približala kraju, ne da bi se bile razmere dosti spremenile. Na Jelovici naju je zatekla prelomnica med triadno dobo, ki sva jo pravkar preživela, in jursko dobo, ki ji hitiva naproti.

Zusammenfassung

VERSTEINERTES LEBEN IM BERGLAND VON SKOFJA LOKA III

Der Autor führt den Leser durch die Abteilungen der oberen Trias im Gebiet des Berglandes von Skofja Loka und beschreibt das damalige Leben. Bei jeder Abteilung erläutert er die Entwicklung der Schichten und ihre Verbreitung, sowie auch die wichtigsten bis jetzt bekannten Versteinerungen. Die Abbildungen zeigen einige der besser erhaltenen Fossilien.